

EL TEMPS

Impulsats per una prematura vocació europea, els gironins de l'any 785 es van escapolir de la dominació dels àrabs i es van lliurar voluntàriament a Carlemany. Amb el temps, l'emperador de la barba florida esdevindria un mite de la ciutat: es va donar el seu nom a monuments i objectes encara visibles avui, com la torre de la catedral romànica o la cadira episcopal de la Seu. També es pot veure l'estàtua anomenada de Sant Carlemany –en realitat, el rei Pere III–, perquè l'emperador va ser venerat oficialment com a tal, amb altar i culte propis, al llarg de més d'un segle.

d'uns 4.500 habitants, s'hi poden llegir els noms sonors dels oficis: del ram tèxtil (paraires, teixidors, drapers, flassaders, vanovers, tintorers, matalassers, brodadors, carders, calçaters, sastres, capellers, boneters, barreterers i giponers); del ram del cuir (blanquers, assaonadors, pellissers, sabaters, ataconadors, basters i corretgers); del metall (ferrers, ballesters, panyeters, espasers, argenters, perolers, coltellers, calderers i sivellers); de la construcció (pedrers, fusters, teulers, pintors, corders i esparters). L'activitat tèxtil era la privilegiada: els mercaders de draps i teles havien

La Girona medieval

La riquesa històrica d'una ciutat nascuda amb el comtat de Carlemany, l'emperador de la barba florida, que esdevingué un mite de la ciutat.

Text de Narcís-Jordi Aragó.

Carlemany va crear el comtat de Girona com a fita per a la instauració d'un estat defensiu de les fronteres meridionals de l'imperi franc. Era el nucli inicial de la futura Marca Hispànica; per això Girona va poder ser anomenada la ciutat primogènita de Catalunya. Van passar quasi cent anys abans d'unificar-se els comtats de Barcelona i Girona.

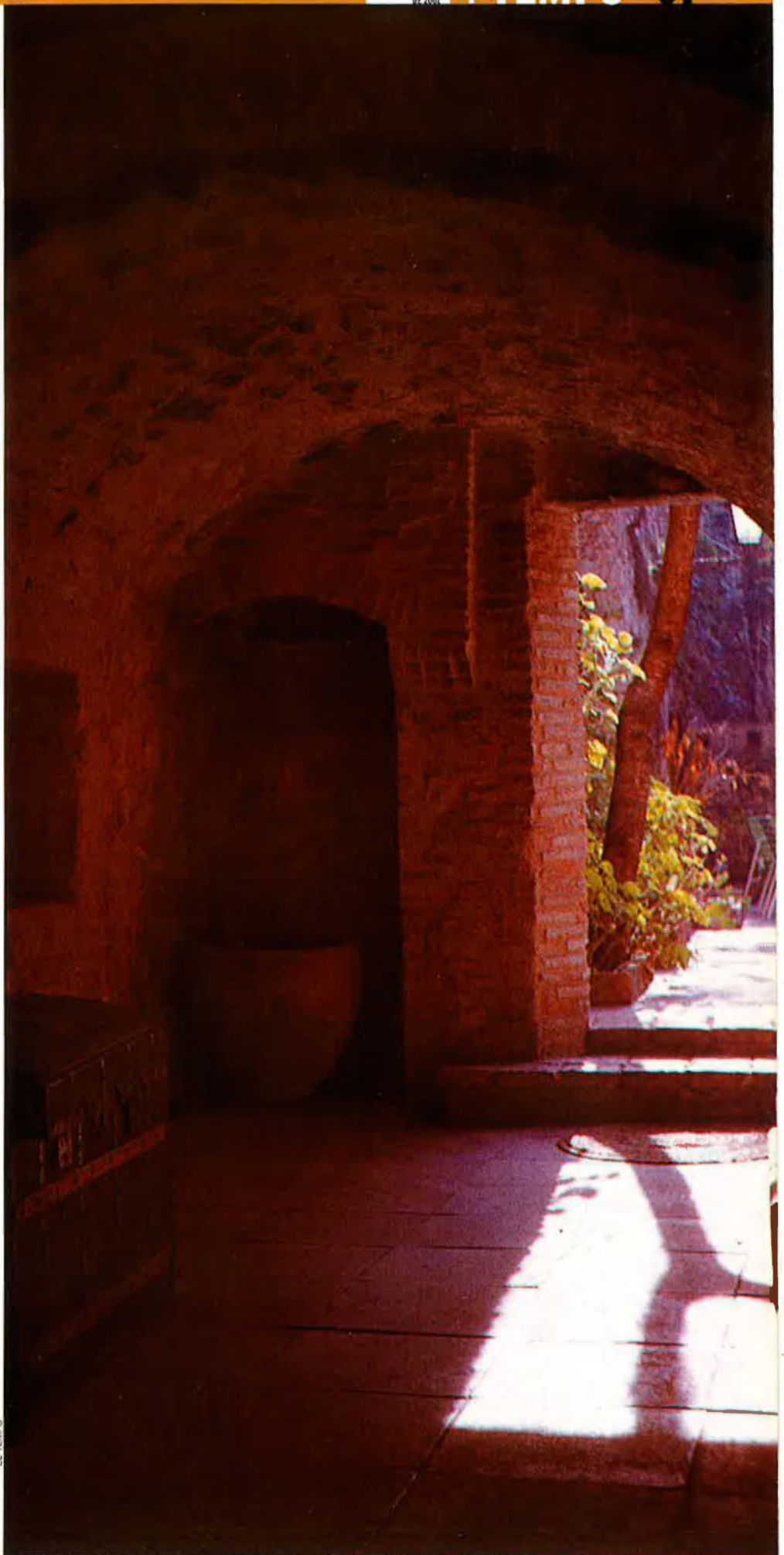
Religió, política i comerç. La Girona comtal, convertida en centre polític, era també la capital del bisbat del seu nom. Els dirigents temporals i els espirituals residien a la ciutat i recaptaven les rendes del seu entorn. Al pla, fora muralla, s'hi conreaven la vinya, el blat i les hortalisses que les dones venien al mercat. Muralla endins, hi florien les petites manufactures, els tallers dels menestrals i els obradors dels artesans. En el cens de 1462, amb una població de mil focs i

establert una xarxa de comunicacions per al comerç. La seva prosperitat es veuria reconeguda i estimulada amb l'establiment del Consolat de Mar.

L'esquema de la ciutat. Des de 1182, per primera vegada a Catalunya, Girona havia disposat d'una rudimentària organització municipal, i des de 1284 s'elegien sis prohoms o jurats, dos per cada estament o mà: la major, dels aristòcrates; la mitjana, de mercaders, metges i notaris; la menor, amb la gent dels oficis. Va ser en aquell moment de plenitud cívica que Bernat Desclot, a la seva gran *Crònica*, va descriure Girona "posada en un socost, riba d'una aigua que ha nom Ter, e murada engir de bon mur". El cronista destacava la presència de l'església de Santa Maria "a sus alt al cap de la ciutat". I era, efectivament, al peu de la catedral que Girona s'havia ar-

ticulat a poc a poc. Adaptada a l'esquerp territori que els romans havien triat pel seu valor estratègic, s'havia anat enfilant pel turó i apareixia com un gran monument de pedra. Segons la visió de Santiago Rusinol, era com si una pedrera s'hagués anat desmuntant i deixant masses que el temps i el sol haguessin convertit en palaus; que el gotellam de la pluja hi hagués anat dibuixant finestres i cornises i que, finalment, una gran fornall ho hagués cuit tot. Però va ser exactament a l'inrevés: el creixement de la ciutat es va produir de baix a dalt, fruit de l'esforç col·lectiu de generacions successives que la van bastir segons les exigències de cada moment, sense saber ben bé que amb aquell desordre harmònic formaven l'esquema d'una ciutat definitiva.

El romànic i el gòtic. Aquest esquema persisteix intacte en el nucli històric de la Girona actual. Les altes muralles es poden travessar pel portal de Sobreportes, amb dues torres cilíndriques i bessones, i es pot passejar per l'antic camí de ronda de les fortificacions, convertit en un mirador excepcional de la ciutat i del pla. En els carrers nobles s'hi poden veure casals i palaus, propietat de les velles famílies patrícies, mentre que en el teixit espès dels carrers gremials s'hi multipliquen les cases diminutes i les botigues microscòpiques, sovint protegides per voltes d'arcs baixos i feixucs. I, enmig d'aquest laberint urbà, es drecen com a fites decisives els monuments singulars més significatius dels dos estils de l'època. Del romànic, es poden admirar el claustre de la catedral primitiva, l'antiga abadia benedictina de Sant Pere de Galligants, la diminuta església de Sant Nicolau i els anomenats Banys Àrabs, edifici construït a partir de models musulmans per acollir els banys públics erigits per concessió reial. Del gòtic, destaquen la imponent catedral d'una sola nau de 23 metres, la més ampla del seu estil arreu del món; l'església de Sant Feliu, coronada per l'insòlit campanar que Josep Pla confessava portar sempre com una agulla impresa al cor, i el temple i claustre del convent de Sant Domènec, ara destinat a la Universitat de Girona. Tot plegat configura un

conjunt monumental que el mateix Pla definia com un dels més importants –si no el més important– de Catalunya.

L'empremta jueva. Però durant sis segles –entre l'any 890 i el 1492–, Girona va viure una doble vida. Arran mateix dels grans temples cristians s'hi va consolidar el call jueu, poblat inicialment per una vintena de famílies i que arribaria a tenir un miler d'habitants, la comunitat hebrea més nombrosa de Catalunya després de la de Barcelona. Fins que van ser expulsats de la península, els jueus van viure en el cor del barri vell gironí com en un microcosmos. A estones perseguits i a estones tolerats, però sempre marginats malgrat la protecció reial, van ocupar la complicada trama de carrerons esglaonats i inversemblants que en algunes èpoques restaven tancats amb pany i clau. Des d'aquests racons grisos i humits, van exercir una vasta influència a través de l'Escola Cabalística, la primera formada a la península Ibèrica i amb un prestigi reconegut arreu. També de tot això en resten notables vestigis: són visibles, en part, els llocs on van viure episodis cruentos del seu destí col·lectiu i on van escriure pàgines cabdals per a la història del pensament del seu temps. També es poden contemplar les esteles funeràries del seu cementiri, una de les col·leccions de tombes hebrees més importants d'Europa.

Els noms i les obres. Caldria parlar encara, potser, dels noms propis de la Girona medieval, amb la seva dramàtica

alternança d'ombres i de clarors: la reina Joana, refugiada a la ciutat amb el príncep Ferran, el futur rei Catòlic; el bisbe Joan Margarit, futur cardenal a Roma; el filòsof Bonastruc ça Porta, gran rabí de Catalunya; Nicolau Eimeric, inquisidor general; l'humanista Francesc Eiximenis... També seria bo donar una ullada a les obres dels artistes, sobretot a les escultures dels mestres que durant els anys de plenitud de l'època van treballar a Girona: a l'església de Sant Feliu, el sepulcre de Sant Narcís de Joan de Tournai i el corpredor Crist jacent d'Aloi de Montbrai; a la catedral, la comtessa Ermessenda de Guillem Morell que, segons Georges Steiner, assoleix en la placidesa del seu son etern una de les cimeres absolutes de l'art gòtic. Caldria deixar-se enlluernar per l'or i l'argent del retaule major de la Seu o de la custòdia del Corpus, creacions prodigioses dels orfebres locals. Però potser, per resumir-ho tot, n'hi ha prou amb contemplar, un al costat de l'altre, els dos grans tresors catedralicis que expliquen amb imatges ingènues i fulgurants la visió medieval del passat i del futur. D'una banda, el *Tapís de la Creació*, del segle XI, brodat únic al món que relata, amb el llenguatge del Gènesi, la història de la creació. De l'altra, el còdex del Beatus, del segle X, que imagina amb dibuixos miniats els tràngols de la fi del món. Són dues peces veritablement úniques, sorgides en el llinar del segon mil·lenni com l'alfa i l'omega de la història, que encarnen amb tota la força expressiva l'esperit de l'edat mitjana.

L'església gòtica de Sant Feliu, a Girona. Josep Pla confessava portar el seu campanar com una agulla impresa al cor. A la pàgina anterior, l'entrada al Pati dels Rabins "Isaac el Cec", centre cabalístic dels segles XII a XIV. Els vestigis de la cultura jueva són molt presents a la ciutat.

ELS INTANGIBLES COM A ELEMENT DE COMPRENSIÓ DE LA HISTÒRIA ECONÒMICA DE MALLORCA

Carles Manera: *Història del creixement econòmic a Mallorca (1700-2000)*. Leonard Muntaner Editor. Palma, 2001. 485 pp.

Hi ha obres que són només llibres, treballs, tesines i tesis. La majoria no passen de ser quelcom molt semblant a una obligació acadèmica. No és el cas de l'obra de Carles Manera (Palma, 1957), doctor en història i doctor en Ciències econòmiques, catedràtic d'Història i Institucions econòmiques a la Universitat de les Illes Balears. La seva obra és trencadora. Possiblement fins i tot amb un punt de provocació, cercada o no.

Aquesta gens ortodoxa *Història econòmica de Mallorca* és el fruit de tretze anys d'investigació de Manera. Per sintetitzar-la brutalment es podria dir que per a Manera Mallorca (i també per extensió les Illes Balears) tenen un desenvolupament històric de la seva economia que manté inalterat un nexa d'unió des de gairebé sempre. El que l'autor en diu els "intangibles". Un caràcter, un tarannà, l'illenc, que supera crisis i es va adaptant sempre, al llarg dels segles, al mercat exterior. Aquesta característica és el fet diferencial fonamental que permet a les Illes, al contrari del que diu la historiografia econòmica tradicional, tenir una enorme capacitat d'adaptació, essencialment la mateixa en el segle XVIII (i fins i tot abans), en el segle XIX, o també en el XX.

Dit d'altra manera: existeix una continuïtat històrica i allò que explica el *boom* turístic i determina per què es produeix a les Balears i no a d'altres illes mediterrànies és el mateix que determi-

na per què es va poder superar en només mitja dotzena d'anys la crisi provocada per la Guerra de Cuba, i per què se'n surt, l'economia illenca, de totes i cadascuna de les crisis sofertes.

La visió tradicional de l'economia balear és que existeix un abans i un després, com de la nit al dia, del *boom* turístic. La imatge que preval és la d'una societat i una economia pagesa, immòbil, absolutament dominada pels senyors. Manera no accepta la visió tradicional. Abans del turisme existia pobresa, assegura, i no molt diferent a la d'altres indrets. Però no misèria.

Potser unes ratlles que serveixen de pròleg (que no pogué escriure perquè fou assassinat) d'Ernest Lluch, amic de Manera, expressen bé el que és l'obra del catedràtic mallorquí: "Si un economista està interessat en el progrés, poques coses li semblaran tan interessants com que Mallorca i Menorca tinguin un nivell de vida tan alt com si els costos de la insularitat no existissin. Si aquest economista és viatger, encara quedarà més corprès de saber que Mallorca té una riquesa turística incomparable, i que Menorca també. Encara hi quedarà més si sap que no són riqueses improvisades. Li haurem d'explicar que Menorca ha estat l'única illa industrial de tota la Mediterrània i que Mallorca n'era la segona. Si l'economista és català li costarà d'entendre-ho a causa de la influència dels tòpics que creà *L'illa de la calma* de l'antiindustrial i anticomercial Santiago Rusiñol i que han durat més del compte, si és que encara no duren. Quan Rusiñol escrivia, Menorca, la petita Menorca, concentrava el deu per cent dels bancs fundats a tot Espanya, i Mallorca tenia una xarxa d'establiments crediticis sense parió."

Què explica aquesta continuïtat al llarg del temps que fa que el turisme no sigui quelcom improvisat ni que neix per generació espontània? Doncs els intangibles que, en paraules de Manera, "fugen dels models d'explicació tradicional de l'economia. Senzillament, s'explica per la capacitació del capital humà que ha après al llarg de generacions d'experiència a adaptar-se... Els intangibles, en fi".

M. P. F.

Carles Manera (Palma, 1957)

L'autor, al seu llibre *Història del creixement econòmic a Mallorca*, no accepta la visió tradicional. Per ell, abans de l'allau turística hi havia pobresa, però no misèria.